

Mannsnavnet *Gautulv* – *Guttul*

Atle Steinar Langekiehl

The region Østfold/Follo in Norway had three extremely rare male personal names, Gautulv, Sakulv and Sjøfar, the first of which is the topic of this article. The etymology of the Norse Gautulfr is the wolf from Götaland. A Swedish rune stone mentions Gautulv, and the first Swedish written medieval sources for the name precede the Norwegian ones, although most of the namesakes lived in Norway. The nobility figures far more prominently than other social groups in medieval sources, and in Norway, the first known Gautulvs and people with the patronym Gautulvsson undoubtedly belonged to the nobility. The name Gautulv is also present in five anthrotoponyms: one in Østfold, three in Vestfold on the opposite side of the Oslofjord and one in Trøndelag. Later, Guttul became the most commonly used form of this anthroponym, which probably went extinct in Norway when the farmer Guttul Hansen Søtland died in Trøgstad in Østfold in 1797.

1 Innledning

I en tidligere studie om det ekstremt sjeldne mannsnavnet *Sakulv* (Langekiehl 2018) kommer jeg ganske kort inn på den interessante navneparallellen *Gautulv*. Mens *Sakulv* senere fikk navneformen *Sukul*, endret *Gautulv* seg vanligvis til *Guttul*. Om uttalen av mannsnavnet *Guttul* i gårdsnavnet Guttulsrød i Våler i Østfold skriver jeg: «og stedsnavnets <ls> uttales med retrofleks frikativ (*skj*)-lyden, som tyder på at navnet ble uttalt med tjukk *l*» (Langekiehl 2018: 119).

Sjøfar-navnet ble brukt av den adelige Østby-ætten (Rosensverd) fra Skjeberg og dens etterkommere (Langekiehl 2016: 93–94). Kildene indikerer at det har vært frendskap mellom slektene som brukte mannsnav-

nene *Sakulv* og *Sjøfar* (Langekiehl 2018: 124), og det er trolig forklaringen på at de to navnene er konsentrert til regionen Østfold/Follo.

Også mannsnavnet *Gautulv* var sterkt knyttet til samme egn, og selv om det ikke var like sjeldent som *Sakulv* og *Sjøfar* og hadde en noe videre geografisk utbredelse, har det en interessant navnehistorikk som det kan være verdt å se nærmere på.

Vi finner ikke *Sjøfar*-navnet i *Norsk personnamnleksikon*, hvor det er feiltolket som *Sævar* (NPL: 536), og mens *Sakulv* har fått 14 spaltelinjer (NPL: 488), er det en langt fyldigere dekning enn av *Gautulv*-navnet. Det nevnes første gang under førsteleddet:

Gaut-, **-gaut**, nord. namneledd, same ordet som norr. *gautr* m, ‘mann frå Götaland (norr. Gautland)’, men har truleg ei eldre fellesgerm. tyding ‘gote’. Namna på *Gaut-* og *-gaut* er i all hovudsak lånte frå svensk, men kan i visse tilfelle òg ha oppstått i dei norske grensestroka mot Götaland. Namna *Gautar* og *Gautrek* (-rik) er kjende både frå norr. og mod. norsk. I norr. fanst òg *Gautolv* (NPL: 176).

Under sisteleddet er omtalen begrenset til at *Gautulv* nevnes først av fire navn som har mannsnavnet *-ulv* som sisteledd (NPL: 576). Den summariske omtalen av *Gautulv*-navnet i den tredje utgaven av *Norsk personnamnleksikon* fra 2013 bør utvides i nye utgaver med tanke på de viktige opplysningene om navnet Sten Høyendahl har fremlagt i artikkelen *Guttul Torkelsrud og hans etterslekt*.

Høyendahl, som følger denne slektskretsen fra den tid Guttul Tryggsen Torkelsrud nevnes første gang i slutten av middelalderen og fram til begynnelsen av 1800-årene, skriver at navnet *Guttul* åpenbart var i ferd med å forsvinne i annen halvdel av 1500-årene. Det er en konklusjon som i vel høy grad ser bort fra hvor knapt kildematerialet var fram til den tid, og hvor sterkt kildetilfanget økte deretter.

Det må imidlertid understrekes at når navnet på nytt kom opp i Askim, taler det sterkt for Høyendahls fremstilling av slektslinjen (Høyendahl 2005: 49), som han også viser på en instruktiv oversiktstavle over Guttul Torkelsruds etterkommere (Høyendahl: 50 f.).

Selv kommer jeg i en slekthistorisk studie over Stabel-slektens Østfold-gren (Langekiehl 2009: 171–234) inn på Gløersen-slektens forfedre. De kom fra gården Unneberg i Berg, hvor *Guttul* tydeligvis var arvenavn.

2 Gautulv-navnet i Sverige

Gautulv-navnet er selvsagt med i E.H. Linds sentrale verk *Norsk-is-ländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden* (Lind 1905–1915: 310). *NPLs* hypotese om at navn på *Gaut-* i visse tilfelle kan ha oppstått i de norske grensestrøkene mot Götaland, gjelder neppe *Gautulv*-navnet. Det ble brukt i vikingtiden i Sverige, og det første svenske diplommet som nevner dette mannsnavnet, er 77 år eldre enn det første norske belegget.

Den eldste kilden for *Gautulv*-navnet er den nå forsvunne runesteinen med innskrift fra vikingtiden som stod på Vadesteds kirkegård i Mjölbu kommune i Östergötland. Den forteller at Gautulv og Svein reiste denne steinen etter Brune, sin far (SRI 2: 92, nr. 92).

Innskriftens navneform **kit=ulfR** har ført til at Lena Peterson har satt et spørsmålstegn i parentes etter navnet (Peterson 2007: 76), men *Sveriges medeltida personnamn* henviser til runesteinsinnskriften (SMP 9: sp. 525).

Navnet må ha vært sjeldent også hos gøtene selv da det så langt registreringen av *Diplomatarium Suecanum* er kommet, bare blir vist til ytterligere to personer med navnet *Götulf* i Sverige: borgeren *Götulf Ryss* (Gotulfo Ruteno) i 1253 i Söderköping i Östergötland (SDHK-nr: 680) og bygselmannen *Götulf* (Gotulfus) i 1339 i Västergötland (SDHK-nr: 4488).

Brukt som patronym kjennes Cristin Gøtolfs datter i 1421, Hælge Gøtulsson i 1433 og Helge Gøtulsson i 1442, alle i Västergötland (SMP 9: sp. 525). Eivind Vågslid, som har kjent disse registreringene, har da også årene 1253–1442 for det gsv. mannsnavnet *Gøtulv* (Vågslid 1988: 117).

Gautulv-navnet er også bevart som førsteledd i et stedsnavn i grenselandet på svensk side. Blant det jordegodset Harald Bjørnsson på Vikeby i Rødenes i 1334 gav sin sønn Bjørn i forbindelse med dennes giftemål, var tre markebol i *Gutulfs bø* i Töcksfors i Värmland (DN XIII: nr. 18).

Ytterligere et stedsnavn med *Gautulv* som førsteledd finner vi i det tidligere danske landskapet Halland, som grenser til Västergötland. I ett av tilleggene til *Hallandsregisteret* i *Kong Valdemars jordebok* nevnes det at hertug Knut (Håkonsson) hadde fått overdratt *Gøtulfruth* av kong Valdemar og ennå satt med det (KVJ I: *21, 39¹⁶, II: 288).

3 *Gautulv*-/*Guttul*-navnet i Norge

Det sjeldne *Gautulv*-navnet er i påfallende sterk grad konsentrert til

Viken-området, hvor monoftongeringen tidlig satte inn. Navnet kunne derfor få mange former i de skriftlige kildene. Mannsnavnet *Gautulv* er ett av eksemplene professor Didrik Arup Seip gir på de språklige endringer som skjedde i tiden fram til 1370 (Seip 1955: 251, 261).

Her vil navneformene *Gautulv* og *Gautulvsson* brukes om navnebærerne i middelalderen, selv om diftongen i navnet stort sett var falt bort i det området hvor kildene nevner de første personene med dette navnet. Tekstens navneform settes i parentes.

Også i etterreformatorisk tid fikk *Gautulv*-navnet mange former, og det kunne by på problem for fogder og sorenskrivere som ikke kjente bygdefolket, navnetradisjonene og dialektene, og derfor lett kunne misopfatte de mer uvanlige navnene.

Høyendahl har normalisert navneformen til *Guttul*. Her har jeg brukt navnet *Gautulv Tryggsson* om *Guttul Tryggsson* i 1514 siden han er nevnt i middelalderen, og det samme gjelder hans navne *Gautulv Torgautsson* nevnt i en kilde fra 1491.

Selv om Lind både viser hvor sjeldent mannsnavnet *Gautulv* var i Norge i middelalderen og hvor det er nevnt, er det først når navnet ses i sin kildemessige kontekst det blir mulig å si noe nærmere om navnebærernes sosiale status.

3.1 *Gautulv*-navnet i Norge i middelalderen

Det eldste norske kildebelegget for *Gautulv*-navner er fra 5. mai 1330, da *Gautulv (Gatulfuer) Benediktsson* var en av lagrettemennene som i Tønsberg bevitnet kjøpet av deler av en gård til biskop Salomon og Oslo domkirke (DN V nr. 85).

I 1332 var *Gautulv (Gauttulfuar) Benediktsson* en av tre gode menn som beseglet en lagmannsdom i Oslo (DN I nr. 216). *Gautulvs* våpensligning er kjent fra dette diplommet. Omskriften har den latiniserte navneformen *GATVLPHI: BENEDIC[TI]*, mens skjoldmotivet er en ugle med utbredte vinger (NSig: 16, nr. 216, Pl. XI, nr. 216). Siste gang *Gautulv (Gutuluer, Gotuluer) Benediktsson* nevnes i kildene, er i Oslo i 1340 (DN XIII nr. 15).

Samme år opptrer *Gautulv (Gotolfuer) Petersson* på lovstua i Oslo (DN VI nr.161), men deretter er det et sprang i tid på omkring 60 år før kildene nevner de to neste navnebærerne. Den førstes slektsforbindelser har hittil vært ukjent, og da han kan knyttes til høyadelen, blir det for hans del nødvendig å se nærmere på de kildene som belegger dette.

Gautulv (*Gauttulfuar*) Sigurdsson var en av de fire som 28. april 1398 var til stede på gården Strømshaug i Råde og vitnet om et tidligere inngått helmingsfelag, det vil si ektefellenes like eiendomsrett til det felles bo (DN II nr. 555). Av de andre vitnene var Vigleik Arnesson våpenførende (NSig: 91, nr. 1302, Pl. LXVI: nr. 1302), og på Strømshaug satt det senere etterkommere av adelige. Det gir en klar indikasjon om hvilken sosial klasse Gautulv tilhørte, og flere diplom bekrefter dette gjennom den konteksten han opptrer i.

Den 18. september 1401 eller 7. mai 1402 (korsmesse) var Gautulv (*Gatuluer*) Sigurdsson en av to lagrettemenn som bevitnet at Jon Torgilsson i 1402 skjenket herr Ogmund Berdorsson Bolt, hans hustru, fru Gunnhild, og deres barn løsningsretten til Søndre Tom i Råde (DN III nr. 559).

Lagmann Jon Karlsson hadde kjøpt gårdene Sogn og Asgautsrud i Råde, og 20. oktober 1403 var Gautulv (*Gatwlfuir*) Sigurdsson en av de tre lagrettemennene som på Sogn i Tesal bevitnet at Jon hadde betalt det han hadde lovet å betale for de to gårdene (DN III nr. 568). Når Gautulv Sigurdsson var lagrettemann i saker som gjaldt ridderen og riksråden Ogmund Berdorsson Bolt og den adelige lagmannen i Tønsberg, indikerer det at Gautulv selv har tilhørt en frelseætt med tilknytning til denne egn, og det er da også bevart en kilde som viser hvilken.

Den 15. august 1404 bevitnet to menn på Krokstad i Rygge at Gautulv (*gotwluer, gotvlfuer*) Sigurdsson gav Guttorm Håvardsson kvittering for den parten av gården Vestre Dilling som Guttorm hadde hatt i tolv år. To vitner sverget på at Gautulv var i fullt ombud til å handle i denne saken som om han var rett eier. Guttorm svor på hva han skyldte på den parten i Vestre Dilling som Torald Smørhatt hadde pantsatt til ham (DN XXI nr. 232).

Torald Smørhatt er identisk med ridderen og riksråden Torald Sigurdsson, som på denne tiden var død. Torald var i sitt andre ekteskap gift med Adelus Erlingsdotter, og deres datter Kirstine Toraldsdotter, som også ble kalt Kirstine Smørhette (en variasjon over farens tilnavn), var mindreårig i 1404. Selv om det ikke er kjent flere barn fra Adelus og Toralds ekteskap, kan det ha vært det da Torald døde.

Når Gautulv Sigurdsson kunne opptre som ombud for Torald Sigurdsson Smørhatts barn og som om han var rett eier til Vestre Dilling, var det ut fra sin rolle som *fjárhaldsmaðr*, det vil si den som forvaltet formuen, eller med andre ord formynder. Det peker på Gautulv Sigurdssons slekts-

relasjon til Torald Smørhatt. Gautulv og Torald Sigurdssønner har trolig vært brødre. Som Torald Sigurdssons umyndige barns nærmeste slektning på farssiden, ville farbroren ha vært den selvskrevne formynder.

At en magnat som Torald Sigurdsson Smørhatt hadde et betydelig jordegods, er sikkert nok, men det er ikke kjent hvor hans setegård har ligget. Kildene nevner bare noen av Toralds eiendommer i Rygge og i Vestfold, og at han etter fru Ingeborgs død gjorde krav på gården Hjälmsstad i Skee sokn i Nord-Viken (Ak.reg. nr. 887). Ingeborg Sigurdsdotter var Toralds søster og gift med ridderen og riksråden Lodvik Eivindsson.

I Lur sokn i Nord-Viken registrerer *Biskop Eysteins jordebok* under året 1391 at Gautulv (*Gotulf*) på Søby og hans sønner Åsmund og Gutorm hadde skjenket jordegods til kirkens vedlikehold (RB: 388).

Den 4. januar 1421 var Gautulv (*Gotulfuer*) Holtesson med på å utstede et vitnebrev i Askim sokn (DN IX nr. 230).

Lagrettemannen Gautulv (*Gotulfuer*) Eiriksson i Vestby nevnes i 1439 (DN VII nr. 410) og 1447 (DN VIII nr. 331).

Gautulv (*Gatulf*) Torgautsson er lagrettemann i Spydeberg i 1491 (DN IV nr. 1011), og lagrettemannen Gautulv (*Gutulf*) Tryggsson i Eidsberg bevitnet i 1514 et salg Ivar Steingrimsson og hans hustru, Mundgerd Ulvsdotter, hadde gjort. Det er ett av de få beleggene vi har for dette svært sjeldne kvinnenavnet (DN XVIII nr. 224).

Patronymet *Gautulvsson* bidrar til å fortelle om hyppigheten og utbredelsen av *Gautulv*-navnet en generasjon tidligere, men så begrenset som kildematerialet nå engang er, må vi nøye oss med å konstatere at patronymet *kan* indikere slektskap.

Håvard Gautulvsson (*Gotulfsson*) var den ene av de to gode menn som sammen med Torstein Stumpe beseglet et avhør Torstein hadde gjort i Skedsmo i 1400 (DN V nr. 400).

En gang mellom 1420 og 1430 nevnes Olav Gautulvsson (*Gatulfsson*, *Gattulssyni*) i forbindelse med et skifte på gården Skåre i Onsøy (DN VI nr. 439). Det dreier seg om det samme området hvor Gautulv Sigurdsson nevnes tre ganger rundt år 1400, og kronologien taler for at Olav var Gautulvs sønn.

Hjarrand Gautulvsson (*Gwtolfson*) på Frilset i Eidsvoll var blant bøndene fra Nes, Odalen og Eidsvoll som i 1499 betalte bøter etter å ha slått i hjel herr Knud Alvssons fogd, Lasse Skjold (DN XIII nr. 162).

De norske middelalderkildene nevner svært få med døpenavnet *Gautulv* og patronymet *Gautulvsson*, og kildebeleggene er begrenset til Nord-Viken, Borgarsyssel, Follo, Romerike og byene Oslo og Tønsberg. Foruten denne påfallende navnegeografien kan kildene også fortelle noe mer om navnebærerne.

3.2 Sosial status

Aristokratiet nevnes langt hyppigere i middelalderkildene enn bønder og borgere. Slutninger om navnehypighet må derfor trekkes med stor forsiktighet. Likevel kan vi fastslå at *Gautulv*-navnet ikke bare var sjeldent, men at de første navnebærerne vi møter i middelalderen, hadde en høy sosial status.

Gautulv Sigurdsson var i saken om ridderen og riksråden Torald Sigurdsson Smørhatts gård Vestre Dilling i fullt ombud til å handle som om han var rette eier. Når vi vet at Torald hadde barn, sannsynliggjør det at Gautulv og Torald Sigurdssønner var brødre. Torald tilhørte høyadelen, og patronym, lokalitet og kronologi tyder på at Olav Gautulvsson var Gautulv Sigurdssons sønn. Gautulv Benediktsson førte våpen, og når Torstein Stumpe fikk Håvard Gautulvsson til å besegle et brev med seg, forteller det om Håvards sosiale status. Det er også viktig å være klar over at diplomtekstenes *gode menn* betegner adelige.

Mot slutten av middelalderen er *Gautulv*-navnet knyttet til bygdens fremste bønder, som vi møter som lagrettemenn.

3.3 Noen etterreformatoriske belegg for Guttul-navnet

Sten Høyendahl kartlegger i artikkelen om Guttul Torkelsruds etterkommere den store slektskretsen i Borgarsyssel og Follo hvor mansnavnet *Guttul* var arvenavn. Gården Torkelsrud ligger i Eidsberg, og Gautulv Tryggsson Torkelsrud nevnes første gang i kildene som lagrettemann i Eidsberg i 1514.

Kildene er for få til å avgjøre om han og hans etterkommere var ætlinger til dem som var knyttet til *Gautulv*-navnet i middelalderen, men den senere konsentrasjonen av *Guttul*-navnet i samme egn gjør det ikke usannsynlig.

I Follo nevnes Gutulv (*Gwdvl*, *Gwdwl*, *Gvdvl*) Kolbjørnsson på Sigton i Kråkstad i 1558 (DN VIII nr. 805), og året etter kalles han to ganger *Guttofff* (DN I nr. 1121). Lenisering av *t* til *d* var aldri en del av dialekten

i denne egn, og han må følgelig regnes blant dem som her blir kalt *Guttul*.

I motsetning til middelalderens Gautulv Sigurdsson, hvis slektstilhørighet hittil har vært ukjent, har *Guttul*-navnets tilknytning til Gløersen-slekten vært kjent siden min artikkel om Stabel-slekten ble publisert i *Østfoldarv* i 2009. Takket være *Guttul*-navnet har jeg kunnet føre Gløersen-slekten et par generasjoner lenger tilbake i tid og vist at *Guttul* var arve-navn i denne slekten (Langekiehl 2009: 182); et faktum som trolig bare har nådd leserne av den lokalhistoriske publikasjonen. For navnehistoriens skyld skal jeg gi et resymé.

Hallvard Guttulsson (*Guttulfsøn*) i Ingedal skipreide var i 1554 en av de 24 lagrettemennene fra Vätte herred, Idd og Ingedal skipreider og Aremark som dømte i en sak i Idd (DN IV nr. 1134).¹ Gården Unneberg i Berg lå den gang i Ingedal skipreide. Hallwards sønn, Håkon Hallwards-son Unneberg, hadde sønnene Hallvard Håkonsson Rønneld (stamfar til Gløersen-slekten gjennom sin sønnesønn Gløer Jonsson Rønneld) og Guttul Håkonsson Svalerød. Hallvard – oppkalt etter sin farfar og Guttul etter sin oldefar – arvet farens skyldpart i Unneberg. Guttul var oppsitter på Svalerød fram til 1642, men året etter ble han registrert som Guttul (*Guttilld*) Unneberg. Det er siste gang Guttul nevnes i lensregnskapene, og på Svalerød satt nå Brynjulv.²

Det var også en Unneberg-gård på Ullerøy i Skjeberg, og Olav Guttulsson på Unneberg i Skjeberg, som blir nevnt i en lastetolliste i lensregnskapet 1605–1606,³ satt på gården fram til 1639. Fordi skattelister med oppsitternes navn begynner sent for Skjeberg, vet vi ikke hvor tidlig Olav kom til Unneberg. Hans patronym er kjent fra sakefallslisten i lensregnskapet for Verne kloster 1628–1629, hvor det fremgår at Olav Guttulsson (*Guttilldßenn*) på Unneberg i Skjeberg sokn måtte bøte 1 daler for å ha hugget en mann med verge.⁴

Året etter må hans navne, Olav Guttulsson (*Guttillsen*) i Ingedal, ut med 3 daler for løst leiermål.⁵ Så sjeldent som *Guttul*-navnet var, er det

1 Langekiehl (2009) har feil årstall og diplomnummer for Hallvard Guttulsson.

2 NRA, RK, Lensr., Verne kloster len 1641–1644. 6.4: Båtsmannsskatt 1643.

3 NRA, RK, Lensr., Verne kloster len 1599–1619. 1.5: Lensregnskap 1605–1606.

4 NRA, RK, Lensr., Verne kloster len 1619–1630. 2.5: Lensregnskap 1628–1629.

5 NRA, RK, Lensr., Verne kloster len 1619–1630. 2.6: Lensregnskap 1629–1630.

rimelig å tro at Olav Guttulsson på Unneberg i Skjeberg var beslektet med folket på Unneberg i Berg. Kronologisk sett kan han ikke ha vært Guttul Håkonsson Svalerød/Unnebergs sønn, da han må ha vært omtrent jevn-gammel med Guttul og hans bror Hallvard Håkonsson.

Derimot er det ingen tvil om at Olav Guttulsson på Unneberg i Berg var Guttul Håkonssons sønn. Olav skattet av Unneberg fra 1628 og frem-
over,⁶ og det kan forklare at Guttul Håkonsson Svalerød på sine eldre dager flyttet hjem til sønnen og farsgården. Olav skattet siste gang av Unneberg i 1658,⁷ og året etter var Bothild oppsitter på Unneberg.⁸ Da det 11. mars 1669 ble holdt arveskifte etter Olav Guttulsson (*Gutolf*:) Unneberg, var 2 huder 2 settinger i Unneberg i den arven enken Bothild Hansdotter og barna Bente og Marte fikk (Langekiehl 2009: 173).

Når Hallvard Guttulsson i Ingedal blir nevnt i 1554, kan hans far, Gautulv, ha blitt født i slutten av 1400-årene, men Berg forekommer så sjelden i middelalderkildene at navnet ikke kan belegges lenger tilbake der.

3.4 Guttul-navnet i embetsmennenes innberetninger i 1743 om sjeldne navn

Stiftamtmann Fredrik Otto von Rappe i Akershus stift, som mottok svarene fra sine underordnede embetsmenn, har *Guttul* med på sin omfattende liste over uvanlige navn. Den gjengis i verket *Norge i 1743* (Ni 1743 1: 156), men flere av embetsmennene som besvarte spørsmålet om slike navn, later til å ha tatt svært lett på oppgaven. Svarene gir derfor ikke et pålitelig bilde av navnehyppheten. Bare tre av besvarelsene har registrert mansnavnet *Guttul*.

Sorenskriver Jakob Eriksen Krog i Heggen og Frøland sorenskriveri nevner *Guttul* som ett av de uvanlige navnene (Ni 1743 1: 294). Heggen og Frøland sorenskriveri omfattet Trøgstad, Askim og Eidsberg, og sokneprest Paul Hanssen Hiort i Askim har også *Guttul* med i sin oversikt (Ni 1743 1: 300). Det samme har sorenskriver Christian Behman i sin omfattende navneliste for Follo fogderi (Ni 1743 1: 327).

6 NRA, RK, Lensr., Akershus len, 84.7: Landskatt 1628, Verne kloster len.

7 NRA, RK, Lensr., Verne kloster len 1651–1661. 11.1: Kontribusjon jonsok og mik-kelsmess 1658.

8 NRA, RK, Lensr., Verne kloster len 1651–1661. 11.2: Rosstjeneste 1659.

3.5 *Mannsnavnet Guttul dør ut*

At alle innberetningene som nevner *Guttul*-navnet, kom fra embetsmenn i Smålenene – dagens Østfold fylke – og Follo, er ingen tilfeldighet, for *Gautulv*-navnet hadde hatt den samme sterke tilknytningen til dette området i middelalderen. Selv om fremtidige og grundigere kildeundersøkelser nok i noen grad kan utvide navnegeografien, vil bildet ikke endres vesentlig.

Som vi kunne vente, blir *Guttul*-navnet utover i det 18. århundre stadig sjeldnere også i Østfold. Jacob Nikolaj Wilse var blitt sokneprest i Spydeberg i 1768, og i det lærde verket om sitt tidligere kall regner han opp de uvanlige mannsnavn, men *Guttul* er ikke blant dem (Wilse 1779–80: 224).

Da Guttul Hansson Søtland ble begravd i Trøgstad 16. januar 1797, oppgav kirkeboken at han var 83 gammel.⁹ Guttul må ha vært en av de siste, om ikke den siste navnebæreren. I *Arkivverkets* søkbare utgave av folketellingen i 1801 er hverken mannsnavnet *Guttul* eller patronymet *Guttulsen* registrert.

3.6 *Gautulv og Gudulv*

Da språkutviklingen i Sørøst-Norge gjorde at diftongen i *Gautulv*-navnet forsvant, oppstod muligheten for at det kunne forveksles med *Gudulv*, norr. *Guðulfr*, et annet mannsnavn med *-ulv* som sisteledd. *Diplomatarium Norvegicum* har et par eksempler på hvor lett dette kan skje når diplomtekstenes skrivemåte av navn ikke får tilstrekkelig oppmerksomhet.

Gautulv Benediktsson nevnes tre ganger i diplomatariet. Etter først å ha blitt kalt Gautulv i diplomregistene i to tidligere bind får han tredje gang navnet *Gudulv* i regesten. Det har ført til at Gautulv Benediktsson også er registrert som Gudulv Benediktsson i *Regesta Norvegica* (RN V nr. 375), noe som savner ethvert språklig grunnlag da diplomteksten har navneformene *Gutuluer* og *Gotuluer*.

Både Gautulv og hans navne Gautulv (*Gotolfuer*) Petersson blir nevnt i Oslo i 1340. Mens Gautulv Benediktsson i det minste er registrert to ganger i *Regesta Norvegica* under mannsnavnet *Gautulv*, finner vi ikke Gautulv Petersson under dette navnet. Han er som den eneste oppført som *Gotolv* (RN V nr. 372).

9 SAO. Trøgstad kirkebok I 5, 1784–1814, fol. 107b.

Til tross for tekstens *Guttulff* kalles Guttul på Sigton i diplomatariets første bind *Gudolf* i regesten. Det *kan* skyldes at utgiverne har kjent det andre diplomtet hvor Guttul nevnes, der navneformene i teksten er *Gwdwl*, *Gwdvl* og *Gvdvl*. Lenisering av *t* til *d* var aldri en del av dialekten i dette området, og siden vi ellers ikke finner *Gudulv* skrevet med *t*, er det all grunn til å tro at det var Guttul Kolbjørnsson som var oppsitter på Sigton i Kråkstad både i 1558 og 1559.

3.7 Gautulv-navnet i norske stedsnavn

Det svært sjeldne mansnavnet *Sakulv* danner ikke førsteledd i noe norsk stedsnavn (Langekiehl 2017:114), og det eneste belegget vi har for *Sjøfar*-navnet som førsteledd i et stedsnavn, er fra Østby-ættens hjemstavn Skjeberg. Her ble en av Hornes-gårdene kalt *Sjøfar-Hornes* (Langekiehl 2016: 88 f.).

Selv om mansnavnet *Gautulv* ikke var like sjeldent som *Sakulv* og *Sjøfar*, hadde det liksom disse sin hovedtyngde i Borgarsyssel og Follo, men vi finner det også på Romerike, i Lur sokn i det tidligere norske Nord-Viken og som førsteledd i flere gårdsnavn i Vestfold og i ett gårdsnavn i Nord-Trøndelag.

I den posthumt utgitte boken *Gamle Personnavne i norske Stedsnavne* viser Oluf Rygh (1901: 83) til seks stedsnavn hvor mansnavnet *Gautulv* har dannet førsteleddet. Østfold har ett av dem, den tidligere nevnte gården Guttulsrød i Våler, mens Vestfold har fire gårder med dette navnet. Ødegården Guttelsrød under Kopstad i Sande kalles i 1668 *Gulfsrud*, og Rygh anmerker at det er mulig at førsteleddet her er mansnavnet *Guðulfr*.

De tre øvrige gårdene i Vestfold er Guttulsrød i Borre og de to senere forsvunne Guttulsrød i Våle, den ene under gården Åsenden, den andre under gården Lærum. I 1398 nevnes *Gautulfrud* under Nykirke (RB: 70). Fra Borre og Våle var det ikke langt over Oslofjorden til Våler i Borgarsyssel og soknets Guttulsrød, som kalles *Gutulfsrud* og *Gatulfsrud* i 1397 (RB: 481, 487) og *Guthulfrudt* i 1575 (NKJ I: 36).

Disse gårdene med mansnavnet *Gautulv* som førsteledd ligger påfallende konsentrert på hver sin side av Oslofjorden. Det kunne tenkes at de er navngitt etter en jorddrott som har latt rydde land på sine eiendommer. Det ville forklare hvorfor vi finner dette stedsnavnet innen et så begrenset område, og følgen ville ha vært færre individuelle navnebærere enn om gårdene er navngitt etter rydningsmannen eller den første bruke-

ren. Den siste og nordligste gården Rygh nevner, er Gustad i Levanger i Nord-Trøndelag.

I tillegg til de gårdene Rygh nevner, peker Magnus Olsen i *Norske Gaardnavnes* bind for Stavanger amt, som han var utgiver av, på ytterligere to gårder han mener kan ha hatt mansnavnet *Gautulv* som førsteledd: Gausel (**Gautulfssel*) og Gaudesæd (**Gautulfsetr?*), nabogårder i Hetland i Rogaland. Olsen finner at det vanskelig kan ha dreid seg om et elvenavn *Gaut* eller et felles ord *gaut* f. ‘oversvømmelse’ og viser til at Rygh oppfører Gausel og Gaudesæd under mansnavnene *Gautr*, *Gauti* og *Gautarr*. Etter en språklig analyse er hans konklusjon at valget av førsteledd i de to gårdsnavnene synes å måtte falle på *Gautulv* (NG X: 197).

Nå er de eldste navneformene svake belegg for en slik tolkning av førsteleddet, og Gaudesæd, som i 1616 var et underbruk under Gausel, kalles da *Gunderbeed*. Inge Særheim (2007: 79) har gitt alternative og mer overbevisende tolkninger av de to navnene. Når det gjelder sisteleddet i stedsnavnet Gausel, som tidligere er tolket som *sel* ‘seterhus, støl’, mener Særheim at man ikke kan utelukke det gno. *sil* n. ‘stilleflytende vann’. Det er en tolkning som underbygger hans hypotese om at førsteleddet i navnet kan være et eldre navn på Stokkavatnet, som språklig har sammenheng med nyno. *gaut* f. (gno. **gaut* f.) ‘overflømming’, laget til roten i gno. *gjóta*, vb. ‘gyte (ut)’.

Sikre belegg for mansnavnet *Gautulv* som førsteledd i norske stedsnavn er derfor bare kjent fra et meget begrenset område på begge sider av Oslofjorden og gjennom ett gårdsnavn i Nord-Trøndelag.

4 Konklusjon

Siden så få av de skriftlige kildene som ble skapt i middelalderen, er bevart i våre dager, kan vi ikke være sikre på hvor sjeldsynt et personnavn *egentlig* var. Det er likevel ingen tvil om at *Gautulv* var et svært sjeldent mansnavn, om enn ikke i samme grad som *Sjøfar* og *Sakulv*. Det første er bare kildebelagt i Østfold og Follo, mens *Sakulv* utenfor Norge bare er kjent fra en geistlig ved Lunds domkapittel og muligens fra et soknenavn i Halland. I likhet med *Sjøfar* og *Sakulv* hadde også *Gautulv* en konsentrasjon i samme region og kan som disse knyttes til adelslekter.

Stedsnavnene med *Gautulv* som førsteledd viser imidlertid at navnet er blitt brukt i et større område, og Vestfold peker seg da ut. Mens mans-

navnet *Sakulv* ikke er kjent som førsteledd i noe norsk stedsnavn og *Sjøfar* bare i ett gårdsnavn, er *Gautulv* førsteleddet i fem stedsnavn. Bare ett ligger i Østfold, mens Vestfold har tre og Trøndelag ett. Denne konsentrasjonen til Oslofjord-området samsvarer godt med den utbredelsen de øvrige kildene fra middelalderen viser.

Kildematerialet er for lite til å gi svar på spørsmålet om det har vært slektskap mellom middelalderens navnebærere og de senere, men så sjeldent som navnet var, virker det sannsynlig. Vi har da en parallell til navnene *Sakulv* og *Sjøfar*. I så fall kan det også ha vært slektsrelasjoner mellom Gautulv Tryggsson Torkelsrud i Eidsberg og folket på Unneberg i Berg.

Med den strenge oppkallingsskikken som vokste fram i etterreformatisk tid, ville stadig færre svært sjeldne navn bli videreført, og de stod derfor i fare for å dø ut. *Sakulv*-navnet forsvant i slutten av 1700-årene, og folketellingen i 1801 har bare to personer som het *Sjøfar*. Også *Guttul*-navnet får den samme skjebnen. Da Guttul Hansson Søtland døde i Trøgstad i 1797, var han etter alt å dømme den siste som bar dette navnet.

Primærkilder

NRA, Sth. (Det norske riksarkivet, Stattholderembetet), D IX. Jordebøker, nr. 9.1, XXII 9, Odelsjordebøker 1624–26, Ingedal sokn 1624.

NRA, RK (Det norske riksarkivet, Rentekammeret), Lensr., Akershus len, 84.7: Landskatt 1628, Verne kloster len.

NRA, RK, Lensr., Verne kloster len 1619–1630. 2.5: Lensregnskap 1628–1629.

NRA, RK, Lensr., Verne kloster len 1619–1630. 2.6: Lensregnskap 1629–1630.

NRA, RK, Lensr., Verne kloster len 1641–1644. 6.4: Båtsmannsskatt 1643.

NRA, RK, Lensr., Verne kloster len 1651–1661. 11.1: Kontribusjon jonsok og mikkelsmess 1658.

NRA, RK, Lensr., Verne kloster len 1651–1661. 11.2: Rosstjeneste 1659. SAO (Statsarkivet i Oslo). Trøgstad kirkebok I 5, 1784–1814.

Litteratur og kildeutgaver

Ak.reg. = *Akershusregisteret af 1622: Fortegnelse optaget af Gregers*

Krabbe og Mogens Høg paa Akershus slot over de derværende breve. Utg. av Den norske historiske Kildeskriftkommision ved G. Tank. Kristiania 1916: Grøndahl & Søn.

DN = *Diplomatarium Norvegicum*. I–. Chr./Oslo 1847–. Høyendahl, Sten. 2005. Guttul Torkelsrud og hans etterslekt. Refleksjoner rundt en arvestrid i Eidsberg på 1500-tallet. *Norsk slektshistorisk tidsskrift* XL: 3–54.

NPL = Ola Stemshaug og Kristoffer Kruken (red.). 2013. *Norsk personnamnleksikon*. 3. utg. ved Kristoffer Kruken. Oslo: Samlaget.

KVJ = *Kong Valdemars Jordebog*. Vol. 1–3. Udgivet af Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur ved Svend Aakjær. København: Akademisk, 1926–1945.

Langekiehl, Atle Steinar. 2009. Stabel-slektens Østfold-gren. Fra bondearistokrati til handelspatriciat. *Østfoldarv* XII: 171–234.

Langekiehl, Atle Steinar. 2016. Mannsnavnet *Sjøfar* – onomastikk og genealogi. *Namn og nemne* 33: 83–96.

Langekiehl, Atle Steinar. 2017. Det hypotetiske gårdsnavnet **Sukulrud* i Spydeberg – onomastikk og primærkilder. *Namn og nemne* 34: 99–115.

Langekiehl, Atle Steinar. 2018. Mannsnavnet *Sakulv*. *Namn og nemne* 35: 115–127.

Lind, E.H. 1905–1915. *Norsk-isländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden*. Uppsala: Lundequistska bokhandeln.

NG I = Oluf Rygh. 1897. *Norske Gaardnavne I. Smaalenenes Amt*. Kristiania: Fabricius & sønner.

NG X = Oluf Rygh. 1915. *Norske Gaardnavne X. Stavanger Amt*. Utg. av Magnus Olsen. Kristiania: Fabricius & sønner.

NKJ = *Norske kyrkjelege jordebøker etter reformasjonen I–*. Oslo: Jacob Dybwad, 1929–.

NSig = *Norske sigiller fra middelalderen*. Kra./Oslo: J. Chr. Gundersens Bogtrykkeri, 1899–1950.

Ni 1743 = *Norge i 1743*. Innberetninger som svar på 43 spørsmål fra Danske Kanselli. 1. *Akershus stift og amt. Østfold Akershus*. Utg. av Kristin M. Røgeberg, Riksarkivet. Oslo: Solum forlag, 2003.

Peterson, Lena. 2007. *Nordiskt runnamnlexikon*. 5. utg. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.

RN = *Regesta Norvegica* [822–]. Oslo: Norsk Historisk Kjeldeskrift Institutt, 1978–.

- Rygh, Oluf. 1901. *Gamle Personnavne i norske Stedsnavne*. Kristiania: Fabricius & sønner.
- RB = *Biskop Eysteins Jordebog (Den røde Bog): Fortegnelse over det geistlige Gods i Oslo Bispedømme omkring Aar 1400*. Utg. av H. J. Huitfeldt-Kaas. Christiania: J. Chr. Gundersens Bogtrykkeri, 1879.
- SDHK = *Svenskt Diplomatariums huvudkartotek över medeltidsbreven*.
- Seip, Didrik Arup. 1955: *Norsk språkhistorie til omkring 1370*. 2. utg. Oslo: Aschehoug.
- SMP = *Sveriges medeltida personnamn*. Häfte 9. Gunnur–Hakon. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1990.
- SRI = *Sveriges runinskrifter. Östergötlands runinskrifter granskade och tolkade av Erik Brate*. Bd. 2 H1. Stockholm: P.A. Nordstedt & søner, 1915.
- Særheim, Inge. 2007. *Stadnamn i Rogaland*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Vågslid, Eivind. 1988. *Norderlendske fyrenamn. Namnebok*. Eidsvoll: Eigen utgjevnad.
- Wilse, Jakob Nikolaj. 1779–80. *Physisk, oeconomisk og statistisk Beskrivelse over Spydeberg Præstegield og Egn i Aggershuus Stift udi Norge*. Christiania: C.S. Schwach.